

VEŽBE za 24.04.2020. godine

9. FUNKCIJE UPRAVLJANJA U REALNOM VREMENU, NIVOI UPRAVLJANJA, OSNOVNE FUNKCIJE U CENTRIMA UPRAVLJANJA

Zadatak 5.3.3 str. 326

10. REGULACIJA NAPONA I REAKTIVNIH SNAGA

Zadatak 1.13 str. 44 (u prilogu)

Zadatak 1.17 str. 59 (u prilogu)

Zadatak 1.13

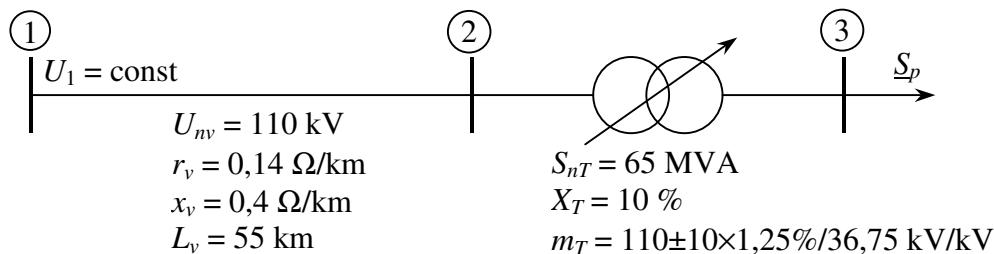
Radijalni sistem, prikazan na sl. 1.13a, napaja potrošačko područje, kod kojeg termički aparati, čiji je statički naponski koeficijent $k_{PU} = 1,9$ učestvuju u ukupnoj aktivnoj snazi sa 70 %, asinhroni motori, čiji su $k_{PU} = 0,15$ i $k_{QU} = 1,7$ učestvuju sa 25 % u ukupnoj aktivnoj snazi i sa 80 % u ukupnoj reaktivnoj snazi, dok ostali heterogeni potrošači imaju prosečne naponske koeficijente osetljivosti $k_{PU} = 1,2$ i $k_{QU} = 1$.

Pri položaju regulacionog prekidača transformatora $n = +5$, napon na sabirnicama 3 je $U_3 = 35$ kV, a snaga potrošačkog područja $\underline{S}_p = (35+j15)$ MVA.

a) Kolika je snaga potrošnje na sabirnicama 3 pri nominalnom odnosu transformacije transformatora ako se napon na sabirnicama 1 održava na konstantnoj vrednosti.

b) Odrediti snagu otočne kondenzatorske baterije koju je potrebno vezati na sabirnice 3 da bi se pri nepromenjenom naponu na sabirnicama 1 i položaju regulacionog prekidača transformatora $n = +5$ održavao napon na sabirnicama 3 dobijen iz prethodne tačke.

Napomena: U proračunu zanemariti poprečnu komponentu pada napona.

Sl. 1.13a Radijalni sistem prenosa i osnovni podaci iz zadatka 1.13

Rešenje:

a) Na osnovu zadatih podataka ukupni statički koeficijenti osetljivosti k_{PU}^{uk} i k_{QU}^{uk} mešovitog potrošačkog područja su:

$$k_{PU}^{uk} = 0,7 \cdot 1,9 + 0,25 \cdot 0,15 + 0,05 \cdot 1,2 = 1,4275;$$

$$k_{QU}^{uk} = 0,8 \cdot 1,7 + 0,2 \cdot 1 = 1,56.$$

Impedanse voda i transformatora svedene na naponski nivo 35 kV su:

$$\underline{Z}_T = j \frac{X_T \%}{100} \frac{U_{nT}^2}{S_{nT}} = j \frac{10}{100} \frac{36,75^2}{65} = j2,078 \Omega;$$

$$\underline{Z}_v = \underline{z}_v L_v = (0,14 + j0,4) \cdot 55 \cdot \left(\frac{36,75}{110} \right)^2 = (0,859 + j2,455) \Omega.$$

Na osnovu položaja otepa regulacionog transformatora $n = +5$ dobijaju se sledeće vrednosti za nenominalni prenosni odnos i parametre ekvivalentne π -šeme regulacionog transformatora:

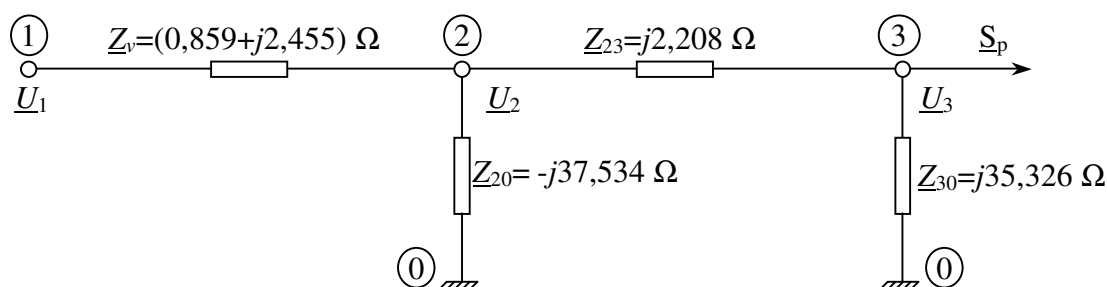
$$t = 1 + n\Delta t = 1 + 5 \cdot 0,0125 = 1,0625;$$

$$\underline{Z}_{20} = \frac{t^2}{1-t} \underline{Z}_T = -j37,534 \Omega;$$

$$\underline{Z}_{23} = t \underline{Z}_T = j2,208 \Omega;$$

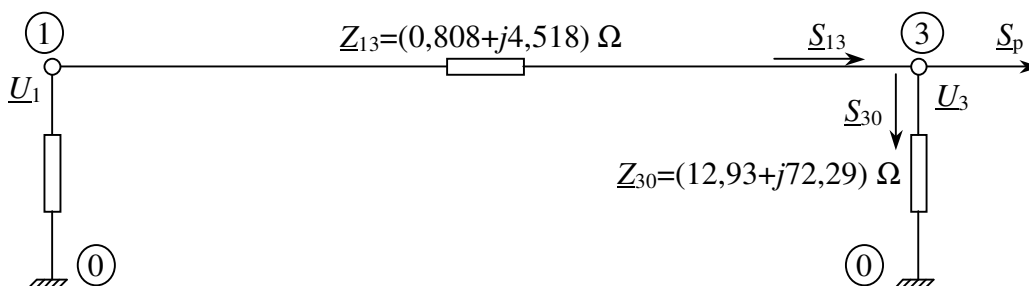
$$\underline{Z}_{30} = \frac{t}{t-1} \underline{Z}_T = j35,326 \Omega.$$

Ekvivalentna šema sistema za dati radni režim prikazana je na sl. 1.13b.

Sl. 1.13b Ekvivalentna šema sistema

Transfiguracijom zvezde koju čine grane između čvorova 1-2, 2-3 i 2-0 u trougao 1-3-0 i ekvivalentovanjem dve paralelne grane 3-0 dobija se ekvivalentna šema na sl. 1.13c.

Sl. 1.13c Transfigurisana ekvivalentna šema sa sl. 1.13b

Bilansom snaga, za dati radni režim, može se odrediti napon na sabirnicama 1 čiji se moduo u datoj mreži održava na konstantnoj vrednosti.

Najpre se određuje snaga $\underline{S}_{30}$:

$$\underline{S}_{30} = \frac{U_3^2}{\underline{Z}_{30}^*} = \frac{35^2}{12,93 - j72,29} = (2,94 + j16,42) \text{ MVA},$$

a zatim, iz bilansa snaga u čvoru 3, izračunava se i snaga $\underline{S}_{13}$:

$$\underline{S}_{13} = \underline{S}_p + \underline{S}_{30} = 35 + j15 + 2,94 + j16,42 = (37,94 + j31,42) \text{ MVA}.$$

Konačno napon na sabirnicama 1 iznosi:

$$U_1 = U_3 + \frac{P_{13}R_{13} + Q_{13}X_{13}}{U_3} = 35 + \frac{37,94 \cdot 0,808 + 31,42 \cdot 4,518}{35} = 39,93 \text{ kV}.$$

Po uslovu zadatka iz tačke a) ekvivalentna šema sistema za nominalni prenosni odnos transformacije regulacionog transformatora (kada su impedanse otočnih grana u π -ekvivalentu transformatora beskonačne) data je na sl. 1.13d.

Sl. 1.13d Ekvivalentna šema sistema za nominalni prenosni odnos transformacije regulacionog transformatora

Zbog promene prenosnog odnosa regulacionog transformatora menja se i napon na sabirnicama 3, a takođe i snage potrošačkog područja. Zavisnosti aktivne i reaktivne snage potrošačkog područja od napona date su sledećim jednačinama:

$$P'_3 = P_{3o} + P_{3o} k_{PU}^{uk} \frac{\Delta U}{U_{3o}} = 35 + 35 \cdot 1,4275 \frac{U'_3 - 35}{35} = 1,4275 \cdot U'_3 - 14,9625; \quad (1)$$

$$Q'_3 = Q_{3o} + Q_{3o} k_{QU}^{uk} \frac{\Delta U}{U_{3o}} = 15 + 15 \cdot 1,56 \frac{U'_3 - 35}{35} = 0,668 \cdot U'_3 - 8,4, \quad (2)$$

gde je U'_3 napon na sabirnicama 3, za čiji se fazor pretpostavlja da se poklapa sa realnom osom.

Ako se prethodni izrazi uvrste u jednačinu za izračunavanje napona U_1 preko napona U'_3 i pada napona između tačaka 1 i 3, dobija se kvadratna jednačina u kojoj je jedina nepoznata veličina napon na sabirnicama 3 U'_3 :

$$U_1 = U'_3 + \frac{P'_3 R_{13} + Q'_3 X_{13}}{U'_3}, \quad (3)$$

odakle se dalje dobija jednačina

$$39,93 = U'_3 + \frac{(1,4275U'_3 - 14,9625) \cdot 0,859 + (0,668U'_3 - 8,4) \cdot 4,533}{U'_3},$$

koja posle preuređenja postaje:

$$U_3'^2 - 35,6754U_3' - 50,915 = 0.$$

Fizički ostvarljivo rešenje gornje jednačine je:

$$U_3' = 37,05 \text{ kV}.$$

Uvrštavanjem dobijene vrednosti za napon u izraze (1) i (2) dobijaju se tražene vrednosti za aktivnu i reaktivnu snagu potrošačkog područja:

$$P'_3 = 1,4275U'_3 - 14,9625 = 37,93 \text{ MW}$$

$$Q'_3 = 0,668U'_3 - 8,4 = 16,35 \text{ MVAr}$$

b) Ekvivalentna šema za režim definisan u tački b) je ista kao ekvivalentna šema koja je služila za određivanje napona na sabirnicama 1 (sl. 1.13c), s tom razlikom što se na sabirnicama 3 ima otopno vezana baterija kondenzatora. Vrednost snage $\underline{S}_{30}$ za ovaj radni režim je:

$$\underline{S}_{30} = \frac{U_3'^2}{\underline{Z}_{30}^*} = \frac{37,05^2}{12,93 - j72,29} = (3,29 + j18,4) \text{ MVA} .$$

Kompleksna snaga koja teče po grani 1-3 je onda:

$$\underline{S}_{13} = \underline{S}_p + \underline{S}_{30} - jQ_{BK} = 41,22 + j(34,75 - Q_{BK}) \text{ MVA} ,$$

odakle je:

$$P'_3 = 41,22 \text{ MW} ; \quad Q'_3 = (34,75 - Q_{BK}) \text{ MVAr} .$$

Uvrštavanjem gornjih izraza u jednačinu za pad napona (3) dobija se izraz u kome je jedina nepoznata veličina snaga baterije kondenzatora u izrazu za Q'_3 . Zamena poznatih numeričkih vrednosti u jednačinu (3) daje linearnu jednačinu po Q_c :

$$39,93 = 37,05 + \frac{41,22 \cdot 0,808 + (34,75 - Q_{BK}) \cdot 4,518}{37,05} .$$

Iz gornje jednačine za snagu baterije kondenzatora dobija se vrednost:

$$Q_{BK} = 18,5 \text{ MVAr} .$$

□

Zadatak 1.17

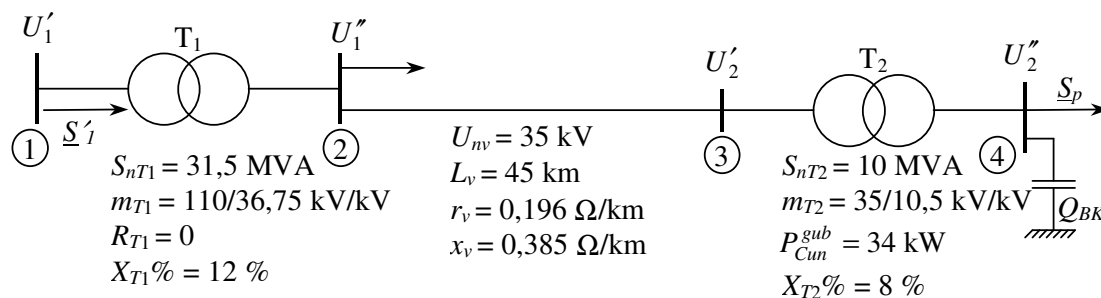
Na sl. 1.17a je dat deo radijalnog distributivnog sistema koji napaja potrošačko područje snage $\underline{S}_p = (4+j7)$ MVA vezano na sabirnice 4.

a) Naći snagu otočne kondenzatorske baterije priključene na sabirnicama potrošača 4, ako je napon na primaru transformatora T_1 $U'_1 = 111,1$ kV = const, transformator opterećen snagom od $\underline{S}'_1 = (20 + j15)$ MVA, a zahteva se da se na sabirnicama 4 obezbedi napon $U''_2 = 10,5$ kV.

b) Naći napone U''_1, U'_2 za definisane pogonske režime pre i posle kompenzacije.

c) Naći gubitke aktivne snage na vodu i transformatoru T_2 pre i posle kompenzacije i snage koje teku vodom, merene na njegovom početku.

Sve parametre sistema svesti na napon voda. Računati samo sa podužnim padovima napona.

Sl. 1.17a Šema i osnovni podaci za radijalni distributivni sistem iz zadatka 1.17

Rešenje:

a) Vrednosti impedansi pojedinih elemenata sistema svedene na naponski nivo voda su:

$$X_{T1} = \frac{X_{T1}\% U_{nT1}^2}{100 S_{nT1}} = \frac{12}{100} \frac{36,75^2}{31,5} = 5,145 \Omega ; \quad R_{T1} = 0 \Omega ;$$

$$R_v = r_v L_v = 0,196 \cdot 45 = 8,82 \Omega ;$$

$$X_v = x_v L_v = 0,385 \cdot 45 = 17,325 \Omega ;$$

$$R_{T2} = P_{Cun}^{gub} \frac{U_{nT2}^2}{S_{nT2}^2} = 0,034 \frac{35^2}{10^2} = 0,42 \Omega ;$$

$$X_{T2} = \frac{X_{T2}\% U_{nT2}^2}{100 S_{nT2}} = \frac{8}{100} \frac{35^2}{10} = 9,8 \Omega .$$

Svedena vrednost napona primara transformatora T_1 je:

$$U'_{1sv} = U'_1 \frac{1}{m_{T1}} = 111,1 \frac{36,75}{110} = 37,12 \text{ kV} .$$

Na osnovu datih podataka može se odrediti napon U''_1 preko formule:

$$U_1'' = U_1' - \frac{P_1' R_{T1} + Q_1' X_{T1}}{U_1'} = 37,12 - \frac{20 \cdot 0 + 15 \cdot 5,145}{37,12} = 35,04 \text{ kV}.$$

Za režim kompenzacije napon na sekundaru transformatora T_2 jednak je 10,5 kV, odnosno njegova svedena vrednost je:

$$U_{2sv}'' = U_2'' m_{T2} = 10,5 \frac{35}{10,5} = 35 \text{ kV}.$$

Zamenjivanjem poznatih vrednosti napona u jednačinu pada napona na vodu i transformatoru T_2 posle kompenzacije, dobija se jednačina u kojoj je jedina nepoznata veličina snaga baterije kondenzatora:

$$U_1'' = U_{2sv}'' + \frac{P_p (R_v + R_{T2}) + (Q_p - Q_{BK}) (X_v + X_{T2})}{U_{2sv}''},$$

odnosno, posle zamene raspoloživih numeričkih podataka, ona postaje:

$$35,04 = 35 + \frac{4 \cdot (8,82 + 0,42) + (7 - Q_{BK}) (17,325 + 9,8)}{35}.$$

Iz poslednje jednačine dobija se zahtevana snaga otočne kondenzatorske baterije:

$$Q_{BK} = 8,31 \text{ MVAr}.$$

b) Što se tiče vrednosti napona U_1'' njegova vrednost je ista i za režim pre i posle kompenzacije jer je vrednost tog napona diktirana radnim režimom transformatora T_1 .

U cilju određivanja napona U_2'' za režim pre kompenzacije potrebno je najpre odrediti napon U_{2sv}'' . Njegova vrednost će se odrediti iz jednačine napona na početku voda kada je poznato stanje na sabirnicama sekundara transformatora T_2 :

$$U_1'' = U_{2sv}'' + \frac{P_p (R_v + R_{T2}) + Q_p (X_v + X_{T2})}{U_{2sv}''}.$$

Zamenom odgovarajućih numeričkih vrednosti u gornju jednačinu i sređivanjem te jednačine dobija se kvadratna jednačina po nepoznatom naponu U_{2sv}'' :

$$35,04 = U_{2sv}'' + \frac{4 \cdot (8,82 + 0,42) + 7 \cdot (17,325 + 9,8)}{U_{2sv}''},$$

odakle je njena konačna forma:

$$U_{2sv}''^2 - 35,04 U_{2sv}'' + 226,835 = 0.$$

Fizički prihvatljivo rešenje gornje kvadratne jednačine je:

$$U''_{2sv} = 26,47 \text{ kV} .$$

Napon U'_2 sada se dobija preko formule za pad napona na transformatoru T_2 :

$$U'_2 = U''_{2sv} + \frac{P_p R_{T2} + Q_p X_{T2}}{U''_{2sv}} = 26,47 + \frac{4 \cdot 0,42 + 7 \cdot 9,8}{26,47} = 29,125 \text{ kV} .$$

Napon U'_2 posle kompenzacije može se odrediti i znatno jednostavnije, pošto je poznat napon U''_{2sv} za režim kompenzacije ($U''_{2sv} = 35 \text{ kV}$). Preko formule za pad napona na transformatoru T_2 dobija se tražena vrednost napona:

$$U'_2 = U''_{2sv} + \frac{P_p R_{T2} + (Q_p - Q_{BK}) X_{T2}}{U''_{2sv}} = 35 + \frac{4 \cdot 0,42 + (7 - 8,31) \cdot 9,8}{35} = 34,68 \text{ kV} .$$

c) Gubici snage na vodu i transformatoru T_2 pre kompenzacije su:

$$\begin{aligned} \underline{S}^{gub} &= [R_v + R_{T2} + j(X_v + X_{T2})] \frac{P_p^2 + Q_p^2}{U''_{2sv}{}^2} \\ &= [8,82 + 0,42 + j(17,325 + 9,8)] \frac{4^2 + 7^2}{26,47^2} = (0,857 + j2,516) \text{ MVA} . \end{aligned}$$

Snaga na početku voda pre kompenzacije je:

$$\underline{S}_v = \underline{S}_p + \underline{S}^{gub} = (4,857 + j9,516) \text{ MVA} .$$

Gubici na vodu i transformatoru T_2 posle kompenzacije su:

$$\begin{aligned} \underline{S}_{BK}^{gub} &= [R_v + R_{T2} + j(X_v + X_{T2})] \frac{P_p^2 + (Q_p - Q_{BK})^2}{U''_{2sv}{}^2} \\ &= [8,82 + 0,42 + j(17,325 + 9,8)] \frac{4^2 + (7 - 8,31)^2}{35^2} = (0,134 + j0,392) \text{ MVA} . \end{aligned}$$

Snaga na početku voda za radni režim posle kompenzacije je:

$$\underline{S}_{vBK} = \underline{S}_p - jQ_{BK} + \underline{S}_{BK}^{gub} = (4,134 - j0,918) \text{ MVA} .$$

□